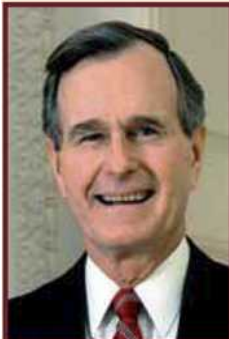

MARTIN NOVÁK

Ropa a krev

AMERICKO-IRÁCKÉ VÁLKY
1990–2003

EPOCH

POLOZAPOMENUTÉ
EDICE
**Polozapomenuté
války**
VÁLKY

Ediční rada edice Polozapomenuté války

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK, Technická univerzita Liberec)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, vedoucí katedry Marketingové komunikace a PR)

doc. PhDr. Martin Kovář, Ph.D. (FF UK, ředitel Ústavu světových dějin na FF UK)

doc. PhDr. František Stellner, Ph.D. (FF UK a VŠE, ředitel Ústavu světových dějin na VŠE)

prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF UK, Ústav světových dějin)

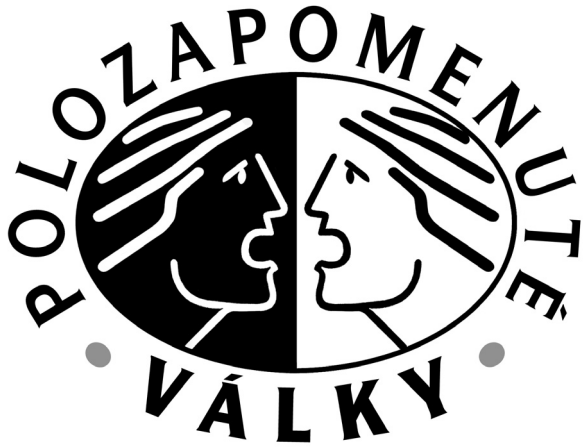
doc. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (Univerzita Hradec Králové)

PhDr. Karel Richter, CSc.

POLOZAPOMENUTĚ
VÁLKY

EDICE

MARTIN NOVÁK

Ropa a krev

AMERICKO-IRÁCKÉ VÁLKY
1990–2003

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

MĚSTO
LETOHRAD
MĚSTO LITERATURY FAKTU

Copyright © Martin Novák, 2010

Cover © Karel Kárász, 2010

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2010

ISBN 978-80-7425-069-9

OBSAH

Úvodem – za branami Iráku	11
I. Z hliněného domku do paláce	43
1. Zmizelý otec	44
2. Romantičtí revolucionáři	53
3. Nepřítel číslo jedna: komunisté	63
4. Ropa patří nám	67
II. Zrození vojevůdce	75
1. Podle Stalinova návodu	76
2. Na lince Bagdád–Praha	79
3. Jaderná přetahovaná s Izraelem	82
4. Nenáviděný soused	85
5. Amerika jako zachránce	94
6. Smrtonosná vůně jablek a česneku	97
III. Arabové proti Arabům	105
1. Konec starých časů	106
2. Vynálezy zkázy	111
3. Zlobivý trpaslík	116
4. Emír na útěku	121
5. Blízkovýchodní Mnichov nebude	128
6. Sázka na Palestinu	132
7. Kuvajt musí zmizet	138
8. Američané nakupují spojení	143
IV. Matka všech bitev	147
1. Milion mužů připravených zemřít	148
2. Zúčtovat s démony z Vietnamu	153
3. První raketa měla zpoždění	158
4. Scudy nad posvátnou půdou	165
5. Ztraceni v poušti	171

6. Irácký výpad na jih	177
7. Jak trefit Saddáma ze vzduchu	180
8. Smrt v bunkru	183
9. Po vodě to nepůjde	187
10. Sovětská versus americká technika	189
11. Hlavně se nezastavovat	194
12. Dálnice do pekla	200
V. Vzpouora, zrada a pomsta	209
1. Tankem proti billboardu	210
2. Bushova pomocná ruka	215
3. Nevítání hosté	222
4. Těto noci se zločinci vrátili	229
5. Rodinné problémy	232
6. Korunní princ v nebezpečí	238
7. S Čechy se nemluví	242
8. Pouštní liška	246
VI. Jiný Bush, jiná Amerika	253
1. Neokonzervativci si plní sny	254
2. Čtvrtá světová válka	259
3. Pražská schůzka, která nebyla	263
4. Ropná diplomacie a návrat inspektorů	266
5. Nechceme francouzské síry a německá auta	271
6. Česko je i není ve válce	279
VII. Sochy se kácí k zemi	283
1. Ucpávky uší jen na objednávku	284
2. Rychlost zabíjí	288
3. Taste meč a nemějte strach	291
4. Svět se bouří	298
5. Mezi řekou a kanálem	300
6. Našlapování kolem svatyně	305
7. Britové se vracují	309
8. Katastrofa helikoptér <i>Apache</i>	312

9. Bagdádské údery blesku	316
10. Saddám se loučí	327
Závěrem – zbraně zmizely, ropa ne	333
Chronologie	343
Literatura	348

Úvodem – za branami Iráku

Krátce po třetí hodině ráno probudili vojáci bývalého iráckého prezidenta Saddáma Husajna v jeho cele, umístěné v prezidentském komplexu v centru Bagdádu na břehu řeku Tigris. Kdysi ještě ve funkci míval v noci problémy, trpěl nespavostí. Chodil spát pozdě a brzy vstával, moc toho obvykle nenaspal. Ani této noci na 30. prosince 2006. Oblékl se a odvedli ho do připravené helikoptéry. Vznesla se přesně ve chvíli, kdy začalo svítat. Diktátor se tak mohl naposledy podívat na ještě spící město, odkud vládl celému Iráku jako prezident dlouhých čtyřiaadvacet let a jako jeden z nejmočnějších mužů země dokonce čtyřiatřicet let. Nikdy se už nikdo nedozví, co se mu honilo hlavou při pohledu dolů na bagdádské ulice, náměstí a domy, když věděl, že to je naposled. Jeho poslední ráno, poslední cesta, poslední hodiny života. Před několika měsíci Saddám – zhublého, s plnovousem a stále tvrdícího, že nikdy nepřestal být prezidentem – tribunál odsoudil k trestu smrti. Odvolal se, ale neúspěšně. Možnost vykonání rozsudku se nad ním vznášela už několik dní, volba nakonec padla na sobotu 30. prosince.

Svět se už většinou chystal na oslavy Silvestra, Irák na popravu. Jedno se diktátorovi muselo nechat: cestu na popraviště zvládl důstojně, patrně smířen se svým osudem. Ještě během navlékání smyčky na krk se hájil, že Irák chránil od Američanů a Íránců, zatímco stojící vojáci mu před odchodem na onen svět vyčítali, že Irák tyranizoval a zruinoval. V posledních vteřinách začal odříkávat modlitbu, dokončit ji už nestihl. Dvířka pod ním se otevřela v polovině koránského verše. Někdo v místnosti vše nahrával na mobilní telefon, takže za několik hodin fotografie i videozáznam obíhaly celou planetu prostřednictvím internetu. Evropané a obyvatelé Blízkého východu se u snídání nebo při vstávání dozvěděli, že Saddám Husajn byl popraven. Jedna éra v dějinách Iráku definitivně skončila. Během téměř čtvrtstoletí země „stihla“ tři válečné konflikty. Jednu válku s Íránem a dvě se Spojenými státy americkými, či spíše mezinárodními koalicemi vedenými USA. První dvě války začal Saddám. S Íránem (1980 až 1988) a o Kuvajtu (1991). Třetí, poslední válku irácký diktátor nevyvolal a nechtěl ji. Poprvé byl sám v březnu 2003 napaden. Právě tato válka se mu stala osudnou. Na smrt jej však poslali vlastní lidé, po iráckém procesu s iráckými soudci v Iráku. Ale jen málo Iráčanů v onen předposlední

den roku 2006 pro bývalého prezidenta truchlilo. Většina oslavovala nebo zůstala k osudu vůdce netečná.

Po tři desetiletí svět vnímal Irák jako jakousi nenormální zemi. Kvůli válkám, povstáním, embargům a neustálému napětí, které bylo kolem tohoto státu v době vlády Saddáma Husajna přítomno. Když se řeklo Irák, znělo to jako něco, čemu by se člověk měl raději vyhýbat a nemít s tím nic společného. Jako novinář, který se zabývá Blízkým

*Saddám na bagdádské ulici, vyobrazen jako soudce.
Jeho slovo bylo po léta zákonem. Foto autor*

východem, jsem měl to štěstí, že jsem Irák zažil v době Saddámova režimu i po jeho pádu, kdy zemi od léta 2003 dočasně řídil americký správce Paul Bremer a teprve se rodily základy nového Iráku. Když říkám štěstí, mám tím na mysli především skutečnost, že získat novinářské vízum do Iráku bylo od roku 1990 poměrně složité, což ostatně platilo i pro jakékoliv jiné vízum do této země. Pro mnoho lidí byla Saddámova říše terra incognita. Těžko dosažitelná, nepřístupná, známá

jen z knih, novin, televizních záběrů a zpráv tiskových agentur. Skoro všude se člověk mohl podívat na vlastní oči, pokud měl peníze na cestu. V tomto případě to tak jednoduché a samozřejmé nikdy nebylo. Jet do Iráku za Saddámovy éry bylo čímsi výjimečným. Ne nebezpečným, v těch časech existovaly na světě určitě desítky mnohem nebezpečnějších zemí, ale zkrátka výjimečným.

Všechno to vlastně začalo jako náhoda. V roce 2002 se režim rozhodl uspořádat oslavy Dne irácké žurnalistiky v poněkud velkolepějším stylu než obvykle, a proto pozval novináře ze zahraničí. Obvykle z každé země jednoho. Štěstí se na mě usmálo, neboť za Českou republiku pozvánku obdržely *Hospodářské noviny*, kde jsem tehdy pracoval. Irácké velvyslanectví, které se nacházelo a stále nachází ve vile kousek od stanice metra Hradčanská, mě dost dlouho napínalo. Na telefonáty ohledně udělení víza tajemník neustále odpovídal, že zatím k tomu z Bagdádu nepřišlo zmocnění. Vypadalo to, že z cesty nic nebude, protože začátek akce se blížil a vízum pořád nikde. Koupenu letenku do jordánského Ammánu bylo nutné stornovat, další se mi nechtělo kupovat, aby nedopadla stejně. Ve chvíli, kdy už jsem Irák skoro vypustil z hlavy, zazvonil mobil s neznámým číslem. „Tady irácké velvyslanectví, přijďte si rychle pro vízum.“ Byl pátek, v Bagdádu jsem musel být v úterý. Takže začala honička, vízum a letenka najednou byly pohromadě během tří hodin, okamžitě bylo třeba kontaktovat známého v Ammánu, aby zarezervoval taxi do Bagdádu na noc z pondělí na úterý. Kvůli embargu OSN do Iráku žádná linková letadla od roku 1990 nelétala, takže nejjednodušším způsobem, jak se dostat do Bagdádu, bylo strávit přibližně šestnáct hodin v automobilu z jordánské metropole. Provozování této taxislužby se stalo v Jordánsku výhodnou živností, protože velká většina Iráčanů a cizinců se do země přepravovala takto. Hranice s Kuvajtem byla zavřená, přejezd ze Sýrie nebo Íránu byl komplikovanější a časově náročnější.

V Jordánsku jsem už před rokem 2002 byl několikrát, jako vždy šlo všechno hladce. Tehdy to byla jedna z mála arabských zemí, do které Češi nemuseli mít vízum předem, bylo možné je dostat bez průtahů přímo na letišti, za což jsem Jordáncům vzhledem k výše popsaným problémům s iráckým vízem potichu blahorečil ve chvíli, kdy mi úředník u okénka na letišti lepil vízum do pasu. Jízda nočním Ammánem je

vždy zajímavý zážitek. Minarety i těch nejmenších mešit svítí zelenými nebo i jinak zbarvenými světly a ve městě, postaveném ve svazích, to vypadá za tmy velmi působivě. Po zdlouhavém proplétání se uličkami a výpadovkami vůz zastavil za městem. Ve zpětném zrcátku jsou ještě vidět světla Ammánu, vepředu už jen temná poušť. Ammán a iráckou hranici kromě písku a hranice dělí jen dvě malá městečka na jordánské straně. Přestupuji do terénního automobilu, přestože cesta bude celou dobu až do Bagdádu jen po asfaltované silnici. Řidič je zkušený, trasu jezdí pravidelně, takže jde rovnou k věci. „Máte-li počítač nebo kameru, budeme mít na hranici potíže,“ říká ihned poté, co zaklaply dveře kufru. Na klientelu západních cizinců, kteří se takto přepravují do Bagdádu, byl vybaven znamenitě. Servíroval kávu, v nabídce audiokazet do přehrávače nechyběli Mozart, Abba nebo Madonna. Cesta ubíhá pomalu a monotónně, na první zastávce po několika hodinách v malém městečku parkuje řada typických iráckých oranžovo-bílých taxíků. Jejich řidiči, jedoucí v opačném směru, odpočívají.

Za svítání se objevuje hranice. Jordánská kontrola je rutinní a nijak zajímavá. Po několika stech metrech silnice, obehnané plotem, začíná Irák vstupní bránou. Je to patrně jeden z nejnehostinnějších hraničních přechodů světa, protože jsou tu jen ploty, několik budov, benzínová pumpa a všude kolem pustá pouštní rovina. Na prvním stanovišti voják žádá jen přibrzdit a očima přejede pasy, pak už následuje přejezd k pasové kontrole a budově, kde se prohlížejí zavazadla. Těsně před ní stojí první socha Saddáma Husajna. Na první pohled nijak výjimečná: prezident sedí na koni, otočeném směrem do Jordánska. Překvapení ale spočívalo ve spodní části uměleckého díla. Saddám měl na koni zavěšeny dvě protiletadlové střely! Když jsem to viděl, nešlo si nevzpomenout na *Černé barony* a majora Terazkyho, který při výzdobě kostela žádal, aby voják přimaloval Žižkovi lehký kulomet. Ale smát se při příjezdu na iráckou hranici v době, kdy ještě vládl Saddám, by bylo krajním nerozumem. Očekával jsem ostnaté dráty, záтары, důležitě se tváříci muže v uniformě a napětí, že by se dalo krájet. Nic z toho se ale nekonalo. U přepážky mi zdudně se tváříci úředníci orazítkovali pas a poslal mě do vedlejší místnosti, kde se návštěvníci museli prokazovat osvědčením, že nemají virus HIV, a nemohou tak v Iráku šířit AIDS. Jelikož jsem měl v pase od ambasády i papír,

že jsem oficiálně pozvaným vládním hostem, byla mi tato podmínka vstupu prominuta. Virus jsem neměl, ovšem potvrzení o tom také ne. Pak následoval přejezd ke kontrole zavazadel. A tady to už trochu někdejší přechod mezi Československem a západním Německem připomínalo. Chlapík v bleděmodré košili a s knírkem se ovšem netvářil nepřátelsky, požádal o otevření kufru a jal se přehrabovat ve věcech. Samozřejmě jsem nevezl žádné knihy na téma Irák nebo Saddám, takže si jen zalistoval v prázdném poznámkovém bloku, očkem projel české noviny i americký *International Herald Tribune* zakoupený na letišti v Amsterdamu. Po pěti minutách krátce zatleskal a se slovy „finished“ zalezl zpět do dveří, ze kterých vyšel. Pak zvednutá závora, doplnění benzínu u pumpy a první metry na irácké dálnici. Silnice byla mnohem kvalitnější než děravá jordánská. Iráčané si ji postavili v sedmdesátých letech, když příjmy z prodeje ropy byly obrovské a náklady na zbrojení a války ještě nevystoupaly do takové výše. Západní Irák je skutečně neskutečnou pustinou. Jen kanál u silnice, písek a kameny. Řidiče jsem přistihl, jak po zhruba sto kilometrech jízdy na dálnici klimbá. Zavíraly se mu oči a přitom dál jel přibližně stodvacetikilometrovou rychlostí. Rychle jsem zapředl hovor na všelijaká témata, aby se probral. Silnice vedla neustále rovně a za první

Na dálnici z Ammánu do Bagdádu. Foto autor

hodiny jsme potkali všeho všudy deset protijedoucích automobilů, většinou kamionů.

První známkou civilizace byla benzínová pumpa a několik stánků s potravinami v místě, kde se dálnice z Bagdádu rozděluje křižovatkou ve tvaru Y. Jedna cesta vede do a z Jordánska, druhá do a ze Sýrie. U pumpy se motá několik směnárníků se svazky modrých bankovek v rukou. „Bez starostí, zařídím,“ říká řidič, a za chvíli tak držím svazek iráckých stodinárovek s mladistvou, zhruba tak třicetiletou, tváří Saddáma v celkové hodnotě sto dolarů. Po dalších dvou hodinách poušť začíná ustupovat prvním palmovým hájům. Při pohledu na ně člověk chápe, jak moc si kdysi kočovníci arabskými pouštěmi vážili oáz. Po mnoha hodinách jednotvárnosti a jednobarevnosti pouště, kde se oko absolutně nemá o co zachytit, je palmový háj a kus zeleně nádherou kulisou. Blížící se Bagdád signalizovala města Ramadí a Fallúdža, která za dva roky poté proslují tím, že v nich američtí vojáci budou svědět tuhé boje s povstalci. Dálnice vede na okraji obou měst, ve Fallúdži poprvé vidím mohutný tok Eufratu, přes který tady vede most. Jeden z těch, které Američané v roce 1991 bombardovali v rámci snahy donutit irácký režim k odchodu z okupovaného Kuvajtu. Poté už se objevuje po obou stranách dálnice více domů, přidává se více automobilů. Řidič zvedne prst a ukáže si přes rameno: „Tam. Abú Ghrajb.“ Víc nemusel dodávat. Obávané vězení, jehož kobky po mnoho let plnili Saddámovi odpůrci nebo lidé, kteří se režimu znelíbili. Ale stejně jako mnohá jiná vězení ve světě zvenku nijak hrůzostrašně nevypadalo. Do Bagdádu vjíždíme tedy ze západu. Velké vily se střídají s nejrůznějšími prodejny a hlavně autoservisy, často jsou vidět doslova kopce pneumatik, autobaterií nebo jiného motoristického šrotu. Ačkoliv byl v této době Irák vystaven tvrdým ekonomickým sankcím OSN už dvanáctým rokem, benzín byl stále levný, a auty se tak pořád jezdilo. A je tady první kontrola. Potvrzuje se tak, že vjezd a výjezd do metropole je monitorován a že lidem, kteří mají v Bagdádu trvalé bydliště, policie nemusí odjezd povolit. Mladík v uniformě a baretu se dívá jen do řidičových dokladů, jinak se usmívá a nemá žádný problém.

Kolem poledního konečně dorážíme na místo určení. Do hotelu Melia Mansúr, který se nachází na levém břehu Tigridu, nedaleko prezidentského sídla. V recepci se to už hemží hosty zmíněného

novinářského festivalu, nebo jak to nazvat. Dva zaměstnanci ministerstva informací mě v lobby přebírají, hledají jméno v seznamu. První den je prý volno, program, určený ministerstvem, začíná až další den. Výtahem vyjedu nahoru, portýrovi věnuji jednu stodinárovkou se Sadámem. Zařízení pokoje vypadá tak, jako by ho naposledy někdo doplňoval nebo měnil tak kolem roku 1975. Dobová křesla, postel i s dekou, která ji zakrývá, záclony, ba i televizor. Odposlouchávací zařízení jsem nenašel, ale vzhledem k tomu, že v hotelu bydlela velká část zahraničních novinářů, neměl jsem iluzi o tom, že tam někde možná je coby nejnovější doplněk celého pokoje. Viditelné ovšem nebylo, na rozdíl například od hotelového apartmá v Číně, kde na mě kdysi mikrofon zcela bezostyšně zíval připevněný pod psacím stolem, nijak neskrývaný. Z malého balkonu půlkruhového půdorysu se ovšem naskýtal skvělý výhled na město a řeku. V dálce na horizontu šlehal plamen a stoupal dým: nejbližší ropná rafinérie Durá v jižní části města. Z vedlejší ulice zní bubny a zpěv. Početná rodinka se spoustou žen oděných v muslimských černých šatech od vlasů až po kotníky, cosi oslavuje. Tančí s rukama nad hlavou. Arabská hudba mi vždy přišla trochu monotónní a písničky, které jsem kdy slyšel v Káhiře, Damašku a mnoha dalších městech vlastně všechny stejné. Teď mám ten dojem znovu. Připadá mi, že zpívají a bubnují dokolečka pořád totéž.

Pohled na Tigris a bagdádské mosty z hotelu Melia Mansúr. Foto autor

Nevěděl jsem přesně, na čem jsem, zda vůbec mohu sám hotel opustit a vydat se do ulic. Západní novináři obvykle měli v Iráku nedobrovolný doprovod pracovníka ministerstva informací. Člověka, kterému se anglicky oficiálně říká „minder.“ Tedy jako průvodce, ale ve skutečnosti dozor s úkolem zajistit, aby cizí žurnalista byl neustále pod dohledem a nezlobil. Jinak to prostě nešlo. Objednal jsem na pokoj kávu – byla výborná a číšník ji přinesl neuvěřitelně rychle. Pak jsem sjel dolů k recepci. Chlapci z ministerstva stále seděli u stolu, kolem bylo plno dalších lidí, tak jsem to zkrátka zkusil. A nikdo mě nezastavil. Vycházím ven a jsem na bagdádské ulici. Novinář, a sám, v Saddámově Iráku.

Na této první, ani na mnoha dalších procházkách Bagdádem jsem se nesetkal s žádným nepřátelstvím nebo nevráživostí ze strany obyčejných Iráčanů. Tahle země a její lidé jsou ve světě často spojováni s násilím nebo nenávisť, přitom přímo v Iráku mi to přišlo opravdu nezasloužené. Lidé v obchodech a restauracích se chovali přátelsky, ptali se, odkud jsem, zajímal je samozřejmě hlavně fotbal, jak už to tak bývá. Přehled měli dobrý, Pavel Nedvěd nebo Karel Poborský byli v Iráku rozhodně známými celebritami. „Čeko, čeko, Nedved, Poborsky,“ smál se od ucha k uchu prodavač, když mi balil malý nákup do igelitové tašky v obchodě nedaleko budovy ministerstva zahraničí. Na hlavní bagdádské ulici Sádún se ke mně přitočily žebrající děti, ale kolemjdoucí je okamžitě okřikli.

Bagdád není město nakloněné chodcům, je stavěné spíš pro auta. Rozlehlé bulváry a monstrózní stavby trochu připomínají Moskvu nebo Peking. Něco jako orientální romantika by se tady hledalo těžko. Bagdád je sice městem z pohádek *Tisíce a jedné noci*, ale ze starších dob než z poloviny dvacátého století tady toho mnoho není. Většinu města tvoří nepříliš nápaditá architektura, kterou je obtížné nějak ve zkratce pojmenovat. Jakýsi kancelářský styl – každá budova vypadá jako stavba sloužící jen svému účelu a nic víc. Město vypadalo podobně jako onen hotelový pokoj, jako kdyby se zastavilo někdy v sedmdesátých letech.

Bagdád byl metropolí muslimského impéria v časech abbásovské dynastie od roku 750 až do 13. století. Zejména deváté až jedenácté století bylo zlatým věkem islámské civilizace a Bagdád představoval významné centrum vědy a umění. V Bagdádu arabští astronomové zkoumali a popsali pohyb Měsíce a hvězd, lékaři zde prováděli první oční operace

a porody císařským řezem. Vznikala díla o zoologii a mineralogii, stejně tak jako překlady děl antických autorů. Vzkvétaly matematika a geometrie, Muhammad Chvárizmí v Bagdádu rozpracoval řešení rovnic. Údajně nádherné paláce a další stavby se nedochovaly do pozdější doby hlavně kvůli malé odolnosti stavebního materiálu a přírodním pohromám. Slavná středověká historie Bagdádu definitivně skončila v roce 1258, kdy město dobyli Mongolové. Podle svědků voda v Tigridu dvakrát za sebou změnila barvu. Nejprve byla červená od krve zabitých lidí, pak temně modrá od tisíců svazků knih z bagdádské knihovny, které mongolští válečníci naházeli do řeky.

Od vypuknutí války s Íránem v roce 1980 nebylo moc peněz na další stavění a udržování měst, o deset let později následovalo embargo OSN po irácké invazi do Kuvajtu. Během dvaadvaceti let se toho v Bagdádu moc nezměnilo, a bylo to vidět. Víc než městem pohádek *Tisíce a jedné*

Saddám s puškou a kloboukem na hlavě. Mozaiky, plakáty a malby prezidenta byly do roku 2003 skutečně téměř na každém rohu. Foto autor

noci byla irácká metropole městem tisíce a jednoho prezidentových portrétů. Od kreseb umístěných na kamenných podstavcích přímo u chodníků a silnic až po obří billboardy na domech. Šlo spatřit vůdce například s tradiční arabskou pokrývkou hlavy kufijou, ve vojenské uniformě s baretem a tmavými brýlemi, o kus dál zase jako upraveného gentlemana v modrém obleku, kterak se opírá o křeslo téže barvy. Na jedné z nejrušnějších tříd města byl vyobrazen jako spravedlnost sama. Oblečen do dlouhého černého pláště, v jedné ruce meč a ve druhé váhy. Budovu ministerstva spojů zase zdobil výtvar s odpovídající tematikou. Saddám si cosi zapisuje tužkou do bloku a u ucha drží telefonní sluchátko. Nechyběly ani portréty à la slavný vojevůdce. Na okraji města jsem musel zastavit při cestě ke známé, bohatě zdobené mešitě Kázimajn, protože taxikářovi se porouchal jeho vůz. Chvilí něco kutil v motoru, pak zavrtěl hlavou, nechal si vyplatit peníze a poslal mě pěšky na křižovatku chytit si dalšího taxíka. Z velkého billboardu mě tam vítala velká tvář Saddáma, v pozadí s pozlacenou kopulí Umarovy mešity, pověstným symbolem Jeruzaléma, který stojí na Chrámové hoře v centru města. Do mešity na obraze proudily zástupy vojáků. Co to mělo být? Arabské znovudobytí Jeruzaléma pod Saddámovým velením.

Iráctí umělci si na nedostatek práce stěžovat podle všeho nemuseli, ovšem počítat museli s tím, že jejich hlavním tématem a inspirací bude prezident. Na jedné z recepcí jsem potkal sochaře Muhammada Ghamdího. Prošedivělého, výborně anglicky hovořícího sochaře s ostře řezanými rysy a orlím nosem. S masivním prstenem na rukou a bílými koženými botkami. Zkrátka známého umělce. Nechtěl říci, kolik soch Saddáma musel udělat. V ateliéru prý ale tvoří různé sochy, například chalífy Mansúra, který stál v osmém století na čele slavné abbásovské dynastie, vládnoucí rozlehlé islámské říši právě z Bagdádu. „Mám ale problémy jako každý. Kvůli embargu obtížně sháním materiál na sochy, mnoho projektů jsem musel odložit,“ říkal. Jako každý Iráčan i on bojuje. Svými uměleckými zbraněmi. „Příští rok chci uspořádat velkou mezinárodní výstavu a pozvat mnoho zahraničních malířů a sochařů. I z Evropy. Pokud se bienále podaří, bude to velký úspěch pro místní uměleckou komunitu.“ Jak jeho plány dopadly, nevím, ale každopádně ten příští rok – tedy rok 2003 – byl rokem války a Saddáмова pádu, takže bagdádské bienále se velmi pravděpodobně neuskutečnilo.

Jeden z večerů jsem musel povinně věnovat večírku na Svazu iráckých novinářů. Konal se pod širým nebem, protože po soumraku úmorné vedro přece jen z Bagdádu ustupovalo a venku bylo snesitelně. Vchod do nově postavené budovy hlídali vojáci a policisté, všichni pozvaní čekali na zahradě. Nové sídlo si žádalo slavnostní otevření, takže dorazil i ministr informací Muhammad Sahháf. Za několik měsíců během války se proslaví svými tiskovými konferencemi, na kterých oznamoval rozdcení amerických vojsk a další bombastické zprávy, ovšem zcela v rozporu s realitou. Po kratičkém projevu o důležitosti práce novinářů přistoupil k vysokému předmětu, zahalenému bílou plachtou. Tahá za šňůrku – a k vůbec žádnému překvapení všech přítomných se objevila Saddámova soška, s pravicí kynoucí do dálky. K tisícům soch a obrazů vůdce, rozestých po celé zemi, právě přibyl další přírůstek.

Pak se všichni odebrali do zahrady, kde večer zpestřila zpěvačka s živým orchestrem. Představitelé strany Baas seděli u stolů v zelených

Saddámova socha odhalená před budovou Svazu novinářů. Foto autor

vojenských uniformách a upíjeli coca-colu z plechovek. Alkohol se nepodával, jelikož Saddám se od devadesátých let začal prezentovat jako správný muslim a většinu barů i obchodů s lihovinami dal zavřít.

Svého „průvodce“ jsem v Iráku přece jen dostal. Ádila Mahdího, který v minulosti žil v Rakousku a pracoval jako tlumočnick na americké ambasádě v Bagdádu před jejím zavřením v srpnu 1990 po irácké invazi do Kuvajtu. Stejně jako všichni ostatní Iráčané se i on úzkostlivě vyhýbal hovorům o politice, vždy se držel jen oficiálně povolené linie. Strach z problémů byl zřetelný všude, protože i ten nejmenší náznak kritiky nebo nespokojenosti mohl autora výroku dostat do vězení. „Embargo a izolace od okolního světa už lidi unavuje. Je to jako kdybyste na dvanáct let přestali existovat,“ tvrdil tlumočnick. Prvním bodem programu byla návštěva hotelu Rašíd, kde se uskutečnilo jakési vyznamenávání místních zasloužilých novinářů. Hotel vypadá jako zvětšená položená krabička cigaret, byl nejmodernější a nejdražší v Irá-

Nelichotivá kresba George Bushe před vstupem do hotelu. Foto autor

ku. Saddám ho nechal postavit kvůli summitu Hnutí nezúčastněných zemí, který se v Bagdádu měl konat v roce 1982. Protože však prezident začal válku s Íránem, summit se nekonal, ale hotel zůstal. Proslavil

se pak znovu v lednu 1991, když z jednoho jeho pokoje vysílali v přímém přenosu zprávu o začínajícím americkém bombardování Bagdádu zpravodajové televize CNN. Díky němu věděl celý svět, co se té noci v irácké metropoli děje.

Autobus nás vezl kolem masivní budovy ministerstva zahraničí a zastavil před vchodem. Ten nebyl ledasjaký. Vstoupit dovnitř totiž znamenalo projít se po hlavě bývalého amerického prezidenta George Bushe, který v roce 1991 nařídil bombardování Iráku. Mozaika s jeho tváří, zkřivenou jakoby nenávistí a s nápisem Bush je zločinec, byla vsazená do dlažby těsně před vchodem, takže kdo by se chtěl vyhnout styku svých podrážek s exprezidentovou tváří, upozornil by na sebe složitým manévrováním a v závěru skokem ze strany. Hodit na někoho botu nebo ho mlátit do obličeje botou ze strany podrážky je v arabském prostředí skoro od nepaměti výrazem hlubokého opovržení vůči dané osobě.

Na samotném předávání cen nebylo nic zajímavého, až najednou na mě začal mávat mladík v džínách, s bradkou a zlatým řetězem kolem krku z okraje řady sedadel. Šel jsem za ním, Mahdí mi překládal. Mladík byl zpravodajem televizního kanálu pro mládež, teprve nedávno založeného a vedeného Saddámovým synem Udajem Husajnem. A že prý se mě chce zeptat, jak se mi to všechno líbí, co tomu říkám a jak se mi vůbec líbí v Iráku. Jak z toho ven, blesklo mi hlavou. Prostředkem režimní propagandy, servírované místnímu obyvatelstvu, jsem se rozhodně nechtěl stát, ale odmítnout rozhovor také nešlo, přece jen jsem měl ještě v Iráku strávit několik dní, mimo jiné s cílem udělat rozhovor s ministrem zahraničí. Světlo se rozsvítilo, kamera rozjela. „Jsem rád, že jsem mohl přijet do Iráku a hovořit s Iráčany. Vidět, jak žijí,“ řekl jsem víceméně podle pravdy. Reportér stáhl mikrofon k sobě a promluvil: „A co si tady o tom myslíte? Jak se Vám to líbí?“ Odpověděl jsem podruhé: „Jsem rád, že jsem mohl přijet do Iráku a hovořit s Iráčany. Vidět, jak žijí.“ Pak dal konečně pokoj, ale brzy jsem se dočkal pokračování.

Po východu ze sálu mne odchytila mladičká dívčina, která se představila jako redaktorka anglické sekce Irácké tiskové agentury (INA). Ta zásobovala zprávami deník *Iraq Daily*. Jeden výtisk jsem ráno dostal v hotelu, takže jsem věděl, o co jde. Hemžilo se to tam titulky jako:

„Irák odmítá americká obvinění“, „Prezident Husajn předsedal zasedání vlády“, „Ministr dopravy přicestoval zpět do vlasti“, „Prezident Husajn vyzdvihl nutnost arabské jednoty“. V záhlaví na titulní straně se obvykle skvěl nějaký Saddámův citát, například věta „Prošlapaná cesta nemusí být nutně ta nejlepší, ale není moudré na ni úplně zapomenout“. Mladá novinářka mě posadila do křesla, k ústům vrazila diktafon a spustila: „Čím je pro Vás zajímavý pobyt v naší zemi?“ Zareagoval jsem už vyzkoušeným vzorem. „Jsem rád, že jsem mohl přijet do Iráku a hovořit s Iráčany. Vidět, jak žijí.“ Leč druhý den jsem v hotelu ke snídani obdržel aktuální výtisk *Iraq Daily*, kde stálo, že vyzývám mezinárodní společenství, aby stálo po boku Iráku a zasadilo se o ukončení jeho utrpení. Dále se v článku psalo o tom, že novináři chválí heroický a džihádistický postoj prezidenta Saddáma Husajna a také cosi o koloniálních plánech USA, Velké Británie a sionistů. Mé jméno, které se objevilo ve společnosti žurnalistů ze Súdánu, Mali a Alžírsku, přepsala Iráčanka do úsměvné podoby Market Novex.

Na program byla v jeden den také návštěva města Bákubá severně od Bagdádu. Jeden ze zaměstnanců ministerstva informací mi ještě

Media delegations praise Leader's stances

Baghdad, June 18, INA

Arab and foreign delegations participating in the celebrations of 133rd anniversary of Iraqi Journalism Day have praised the heroic and Jihadic stance of President Saddam Hussein in warding off to evil and aggressive forces represented by America and Britain and their ally the Zionist entity.

In statements to INA, journalist delegations renewed their solidarity with Iraqi people in confronting US-British and Zionist colonial schemes. Chairman of Sudanese

Journalists Union Mr. Najeeb Adam Komer, Director of Betroun Broadcast Mr. Habeeb Abu Abed al-A'al, in Mali Republic, Editor in Chief of French language al-Ihdath newspaper issued in Algeria. And Editor-in-Chief of Czech of Hospotyki newspaper Mr. Market Novex have expressed extreme happiness to participate celebration of Iraqi journalists' family, demanding International Community to stand beside Iraq and quickly interfere to terminate Iraqi people suffering.

Patříčně upravený článek v deníku Iraq Daily

ve městě cestu autobusem krátil ukazováním na místa, kam v době války s Íránem v letech 1980 až 1988 dopadaly íránské rakety. Vyprávěl, jak si deprese léčil alkoholem, až se nakonec musel léčit ze závislosti na alkoholu. Cestu opět lemovaly kouzelné palmové háje, na místě v Bákubě čekalo slavnostní uvítání s hudebním doprovodem a šlo se dovnitř. V jednopatrové budově bylo ve velkém vedru nedýchatelno, větrání zajišťovaly jen klasické „vrtule“ na stropech, žádné stopy po klimatizaci. Byla to budova regionálního sídla strany Baas. Do místnosti s dlouhým stolem a židlemi kolem něj a ještě podél zdi vstoupilo několik mužů v uniformách a s pistolemi u pasu. Usadili se vepředu. Důvodem shromáždění byla přednáška jakéhosi politologa o situaci kolem Iráku a vůbec ve světě. Tlumočník mi něco do ucha překládal, základní tezí přednášejícího bylo tvrzení, že americká vláda před občany vlastní země tají pravdu o Iráku a cenzuruje informace, které dokazují, že mezinárodní embargo je nespravedlivé a mělo být dávno zrušeno. Výlet skončil hostinou v tradičním stylu. Zúčastněně vypustili do jídelny, kde se rozdělili do skupinek a ve stoje z velké mísy obírali upečené jehně. Na zpáteční cestě jsem se další z početného týmu překladatelek zeptal, zda a co ví o protivládní rozhlasové stanici *Rádio Svobodný Irák*, která vysílá z Prahy a jejíž existence tehdy iráckou vládu vyprovokovala k ostrým slovním výpadům na adresu České republiky. Bez problému šlo však stanici naladit jen na severu Iráku. V autonomní kurdské oblasti, která si od roku 1991 vládla sama pod ochranou amerických a britských letadel, dislokovaných na základně v Turecku. „Nemáme zájem o média, která jsou proti Iráku,“ odpověděla žena. Opáčil jsem, že stanice jen kritizuje prezidenta a vládu, nikoliv zemi nebo její obyvatele. „No vždyť vám říkám, že je proti Iráku,“ odrazila můj další nápor. vzdal jsem to a zbytek cesty jsme se bavili o tom, jak to v Iráku a v Česku chodí se zasnubami, svatbami a vůbec příbuzenskými vztahy. To ji zajímalo podstatně víc.

Šance zachytit jiné než oficiální informace byla tehdy v Iráku minimální. Satelitní antény režim zakázal, síť mobilních telefonů neexistovala kvůli embargu OSN. Internetových kaváren se otevřelo jen málo a byly pečlivě monitorovány. Na *Rádio Svobodný Irák*, kvůli kterému Saddám téměř přerušil s Českou republikou diplomatické vztahy, jsem ale odpověď v Bagdádu nakonec přece jen dostal. Na jeden večer byla

ohlášena v hotelu Rašíd tisková konference ministra zahraničí Nadžího Sabrího. Dorazil ve vojenské uniformě, jak bylo v Iráku za vlády strany Baas zvykem, a odpovídal povětšinou anglicky, neboť angličtinu vystudoval. Když skončil a s ochrankou mířil z místnosti ven, zvedl jsem se ze svého místa a přes vyzývavý pohled bodyguardů jsem se mu připlétl do cesty. Řekl jsem, že jsem z České republiky, z Prahy a zajímá mě *Rádío Svobodný Irák*. A jestli by nevěnoval pár minut navíc rozhovoru. Spoléhal jsem i na to, co mi den předtím řekla česká chargée d'affaires Eva Drdáková na velvyslanectví v Bagdádu. Že Sabrí dříve pracoval jako irácký velvyslanec ve Vídni a o Čechách ví celkem dost. „Z České republiky říkáte? OK, tak jo, tak tedy pár minut navíc,“ odsouhlasil ministr a zaujali jsme místa v křeslech na chodbě. Rozhovor se odvíjel podle vcelku očekávaného scénáře. „Česká republika tímto rádiem poslala dlouhodobě dobré vztahy, které mezi námi panovaly. Je to nepřátelský akt, který jsme si od vás ničím nezasloužili. Vámi zmiňované rádio ovšem nemá na situaci v Iráku žádný vliv a nic neznamená. My čelíme britským a americkým bombám a raketám. Co je proti tomu nějaké rádio?“ začal ministr.

„Proč vám tedy krok Prahy tolik vadí, když tvrdíte, že toto rádio v Iráku nikoho nezajímá?“ pokračoval jsem. „Vadí nám, že Praha dává prostor našim nepřátelům a dovoluje CIA, aby šířila protiiráckou propagandu.“ V další části interview jsme se věnovali více aktuální situaci, kterou v té době představovala už reálná hrozba amerického útoku na Irák a také tvrzení Washingtonu, že režim má nadále velké zásoby zbraní hromadného ničení. „Útok na naši zemi by byl neospravedlnitelným zločinem, stejně jako jím jsou pokračující sankce,“ uvedl kromě jiného šéf irácké diplomacie. Jedna věc mě tehdy rozhodně nenapadla. Že mluvím s mužem, který byl podle všeho nejvýše postaveným americkým informátorem v Saddámově říši. Po invazi v roce 2003 totiž Sabrí nebyl na americkém seznamu nejhledanějších představitelů režimu, zatímco většina ministrů ano. Dokonce se mu podařilo přejít hranici do Sýrie a naprosto se vypařit. V tak totalitním a tajnou policií ovládaném státě jako je Irák bylo nepochybně i pro ministra těžké udržovat nepozorovaně kontakty se zahraničím, ale média v USA s odvoláním na dobře informované pracovníky zpravodajských služeb napsala, že Sabrí předal Američanům několik důležitých informací

o situaci v nejvyšším iráckém vedení. Dodnes se Sabrí skrývá na utajovaném místě (možná v Sýrii, spekulovalo se i o Rakousku).

Hůře dopadl druhý ministr, se kterým jsem se tehdy v Bagdádu setkal. Ministr průmyslu a obchodu Muhammad Mahdí Sálíh. Jak se občas na Blízkém východě stává, na schůzku s malou skupinou novinářů přišel s několikahodinovým zpožděním, takže večere v salonku začala krátce před půlnocí. Rovněž v uniformě hovořil o tom, jak se v Iráku po zrušení embarga otevře velký prostor pro investory. „Lidé důvěřují vládě a straně Baas,“ zakončil večeri, odkráčel v půl třetí do limuzíny a zmizel v bagdádské noci. Jelikož se objevil na americkém seznamu 55 nejhledanějších mužů, 23. dubna 2003 – zhruba rok po této jeho přednášce – skončil v americkém zajetí. Sám se Američanům vzdal.

V televizi, pokud jsem měl možnost ji sledovat, se tehdy téměř neobjevovalo nic jiného než Saddám. Buď ve zprávách hlásili, co zrovna řeší a jaké problémy probíral s vládou (na hudbou podkreslených záběrech hovořil prezident, zatímco ministři bedlivě naslouchali a tužkou si cosi usilovně zapisovali) nebo se vysílaly vlastenecké písně, které velkého vůdce nejrůznějším způsobem oslavovaly. Přerušovaly to jen přenosy z modliteb v mešitách (ty se konají pětkrát denně) a jednou také mimořádné vysílání o pumovém útoku v autobuse v Jeruzalémě. Bombu tehdy odpálil 18. června 2002 brzy ráno v autobuse atentátník z palestinské organizace Hamas. Stoupl si za řidiče, výbušniny měl připevněny na těle. Exploze zdemolovala autobus, zemřelo devatenáct lidí. Televize přerušila obvyklé vysílání a nabídla rychle aktuální záběry, převzaté z mezinárodní výměnné sítě. Každý podobný útok v Izraeli byl iráckou vládou s gustem oslavován a Saddám údajně posílal rodinám palestinských sebevražděných atentátníků přes prostředníky tisíce dolarů. Výbuch měl pro mě nečekanou pointu. Za několik měsíců jsem v Izraeli dělal rozhovor s manželi Bergerovými, kteří přišli o svého osmadvacetiletého syna Rafaela při sebevražedném atentátu. Jak se během našeho hovoru ukázalo, Rafael Berger byl právě v tom autobuse, jehož ohořelé trosky jsem tehdy sledoval v irácké televizi v bagdádském hotelovém pokoji.

O necelé dva roky později jsem do Iráku dorazil podruhé. V únoru 2004. Saddámův režim už byl několik měsíců pryč, jeho hlavního protagonistu američtí vojáci dopadli v prosinci 2003 v podzemním

příbytku u malé vesnice severně od Bagdádu. Vrátil jsem se do stejné, a přitom úplně jiné země. Neplatila už nedostupnost pro novináře, naopak jich do Iráku mířily z celého světa tisíce. Nebylo nutné obtížně vyjednávat s iráckou ambasadou o vízu, v chaosu prvního roku americké správy Iráku žádné vízum nebylo zapotřebí. Na hranicích zmizel Saddám s koněm a raketami, stejně tak jako úředník vyžadující potvrzení o vyšetření na AIDS. Dokonce ani nikdo nekontroloval kufr. Kdybych v něm vezl granáty nebo samopaly, projel bych, ovšem o žádné zbraně v té době v Iráku nouze nebyla. Začátkem roku 2004 už zuřilo povstání těch Iráčanů, kteří odmítali přítomnost amerických vojáků a americké okupační správy v zemi. Sebevražedné atentáty, výbuchy nastražených min, ostřelování automobilů na silnicích, to vše už denně patřilo k irácké realitě. Válka proti Saddámovu režimu sice skončila v dubnu 2003, ale po krátkém klidu se skupiny odpůrců nových poměrů zaktivizovaly a s pomocí zbraní a munice, získané z četných opuštěných armádních skladů, přesvědčovaly celý svět, že válka neskončila, nýbrž teprve začala.

S řidičem a tlumočnickem Husajnem Mahínem jsem zamířil do bagdádské čtvrti Azamíja, která se stala jedním z hlavních center odporu proti Američanům. Tady na severozápadě města vládla nostalgie po Saddámovi a naopak nenávisť k Američanům a jejich přísluhovačům.

Třída Sádún, jedna z hlavních tepen Bagdádu. Foto autor

Azamíja byla nejjizhnějším výběžkem toho, čemu se říká sunnitský trojúhelník. Oblast na západ a severozápad od metropole, kde žijí převážně muslimové sunnitského vyznání, kteří se za Saddámovy vlády na rozdíl od většinových šiitů či Kurdů na severu země neměli tak špatně a tvořili páteř režimu. Na malém oploceném pozemku u mešity Abú Hanífa jsem objevil dvanáct jednoduchých hrobů. Některé z nich překryté iráckou vlajkou. Na všech bylo stejné datum úmrtí. 10. duben 2003. Den, kdy Američané definitivně ovládli celý Bagdád. Mešita je srdcem místního odporu. Jako jeden z mála svatostáneků v zemi ji válka přímo zasáhla. Minaret, část hlavní budovy a zejména věž s hodinami byly vážně poškozeny po zásahu rakety vypálené z americké helikoptéry. Právě na tomto místě američtí vojáci narazili na silnou defenzivu. V komplexu mešity mě vítá její správce. S velkými kostěnými brýlemi a plnovousem. Mračí se, ale nedává jinak najevo, že by mu přítomnost někoho „odtamtud“ vadila. Při představování ovšem neřekl jméno. „Tady na náměstí a před mešitou byla velká bitva. Ti, co tady leží, jsou bojovníci, kteří nám přijeli pomoci odjinud. Hlavně Syřané a Jemenci. Rodiny se rozhodly je tady nechat. Na některých hrobech jména chybějí, protože je neznáme,“ vysvětluje správce, zatímco na mešitě dělníci opravují poškozenou zeď. V této mešitě vznikla první skupina, která začala ihned po pádu Bagdádu organizovat povstání. Dala si název Muhammadova armáda. Mešita Abú Hanífa byla zároveň posledním místem, kde byl Saddám Husajn spatřen na veřejnosti. 9. dubna se zde modlil, pozdravil lidi na náměstí a pak opustil Bagdád. Nápis na plakátech či na zdech v okolí hovoří jasně. „Dáme vše do rukou odboje“, či „Americká armádo, jdi domů“ jsou vyvedeny velkým písmem. Na trase, po které jely americké tanky, jsou stále rozbitá, ohořelá auta. Některé domy jsou vypálené a opuštěné. Ulice s policejní stanicí je uzavřena pro automobily, samotnou stanicí obklopují ostnaté dráty a betonové zátarasy. Opakovaně se stala terčem teroristických útoků a několik policistů zde zahynulo. „Chceme tady mít skutečnou iráckou vládu. Ne tu, kterou nám někdo dodá zvenku. Američané musejí odejít a Iráčané si musejí vládu stanovit sami,“ rozloučil se správce odbojné mešity.

O nic menší nechuť k novým poměrům panovala i v Ramadí, sto kilometrů západně od Bagdádu. Uličky města, přilepeného k Eufratu, se po zimních deštích slily v jednu velkou bahnitou plochu. Tato část

Iráku určitě není nejvhodnějším terénem pro gerilovou válku, ovšem právě zde měli Američané největší ztráty, včetně čtyř sestřelených vrtulníků. V Ramadí jsme s řidičem čekali v dlouhé frontě u pumpy, kde jsem narazil na učitele matematiky Ahmada. Dal se víc do řeči, až když zjistil, že nejsem Američan. „Nechceme Američany zabíjet, ale nechceme, aby tady byli. Co nám přinesli? Máme problémy s vodou, elektřinou, nejsou peníze, benzín. Nejde o to, aby se vrátil Saddám, ale o návrat normálního života,“ tvrdil s cigaretou v ústech v nevelké vzdálenosti od benzínového čerpadla. Podle něj není pravda, že by místní lidé Saddáma obdivovali, ale teď, když se všechno zhoršilo, chtěli by ho zpět.

Cesta zpět už ale nebyla. V Iráku tehdy existovala podivná schizofrenie. Většina lidí vítala Saddámův pád, ale zároveň cítila hořkost a ponížení kvůli tomu, že to byly Spojené státy, kdo nenáviděného diktátora odstranil. Desetitisíce amerických vojáků a Washingtonem ustavená správa, která po pádu režimu stála v čele země, pro Iráčany představovaly spíš nutné zlo než osvoboditele a posly lepší budoucnosti. Většinu Iráčanů se po Saddámovi nestýskalo, ovšem tradiční arabské hrdosti a smyslu pro čest se přičilo, že vlastního tyrana svrhl někdo jiný. Navíc neoblíbení Američané, podezíraní v arabském světě z chorobné touhy po ovládnutí Blízkého východu a především ropy. Bezpečnost Iráčanů byla podstatně horší než dříve a skutečně nikdo netušil, zda se večer vrátí domů, když ráno odešel pryč.

Jedno odpoledne jsem se dozvěděl zprávu, že v městečku Iskandaríja jižně od Bagdádu sebevražedný atentátník usmrtil mnoho lidí. Podářilo se mi sehnat taxikáře, ochotného rychle dojet na místo. Když jsme dorazili, dav místních lidí stál v půlkruhu kolem sešrotované a sežehnuté dodávky, ležící na boku. Vůz atentátníka. Odpálil auto před policejní stanicí, jejíž přední stěna směrem k silnici byla zcela rozmetána a mnoho nezbylo ani ze střechy. Někteří přihlížející divoce gestikulovali: „Přiletělo americké letadlo a shodilo bombu! Já to viděl,“ mávali rukama. Po chvíli začali muži v davu tleskat a křičet: „Smrt Americe! Smrt Americe!“ V troskách budovy pobíhalo několik policistů a jejich velitel s vysílačkou. Na dotaz potvrdil, že žádné americké letadlo bombu neshodilo a skutečně útočil sebevražedný terorista. Na zemi byly stopy krve i zbytky lidských orgánů. Oheň z explodujícího vozu

zachvátil i několik automobilů, které zrovna po silnici projížděly, v místě zel dvoumetrový kráter. V budově se zrovna konal nábor policistů, někteří stáli ve frontě venku. Policisty považovali teroristé za symbol nového režimu, a proto se ocitli na seznamu lidí, určených k likvidaci. Celkem zemřelo přes padesát lidí. Zraněné převáželi do nemocnice v Iskandaríji, kam jsem dorazili za pět minut po odjezdu od místa atentátu. Vrátný u závory byl v bojovném rozpoložení. „Žádné auto. Byli to Američané, nevěřím příběhům o sebevražedných řidičích!“

Malá nemocnice v přízemní budově nestíhala zraněné přijímat. Pracovali v ní jen dva lékaři, mnoho pacientů leželo na zemi na chodbách. Hned u vchodu ležel muž v bezvědomí, kterému omývala tvář mokrým hadrem plačící žena. „Můj bratr přiběhl po výbuchu ke stanici a jeden z policistů, který zpanikařil, začal střílet. Bratra těžce zranil.“ Nemocnice neměla dost personálu, takže lékařům museli na operačním sále při zákrocích pomáhat příbuzní pacientů. „Anestetik máme dost, ale chybí nám krev. Než dorazí z Bagdádu, zemřou další lidé, protože ji nedostanou včas,“ řekl mi jeden z dvojice operatérů. Ty, kteří během převozu nebo už v nemocnici zemřeli, zřízenci odkládali na trávu před budovou. V řadě leželo vedle sebe šest těl. Výbuch těmto lidem zlámal všechny končetiny, které měli nepřírozeně překroucené.

Teror zasáhl i bagdádskou ulici ve čtvrti Hurrija, kde bydlel s manželkou a šesti dcerami můj tlumočnický Husajn Mahín. Neměl rád Saddáma, ale když prý viděl, jak američtí vojáci 9. dubna 2003 na náměstí bourají jeho sochu, měl neblahé tušení. „Bylo mi do pláče. Ne kvůli Saddámovi, ale kvůli Iráku. Kvůli tomu, že cizí vojáci budou dlouho v Iráku a mnoho lidí přijde o život.“ Jednoho únorového rána roku 2004 mě vzbudil dříve. Neznámí ozbrojenci zastřelili jeho souseda, policistu. Na křižovatce rozstříleli přední sklo jeho vozu. „Zřejmě ho dlouho sledovali a přesně věděli, kudy jezdí,“ říkal šokovaný soused. Rodina zavražděného muže na ulici pořádala přímo před svým domem tradiční smuteční obřad. Muži, včetně otce, sedí na židlích na chodníku a známí či nedaleko bydlící lidé jim chodí potřesením ruky vyjádřit soustrast. V iráckých městech těchto dní byl takový rituál k vidění velmi často. Mahína jsem přemluvil, aby mě vzal za policisty do jednoho z jejich větších stanovišť. Museli jsme se proplétat uličkami, vytvořenými z ostatních drátů, při vjezdu kontrolovali i speciálním zrcátkem

s dlouhou rukojetí, zda nemáme výbušniny připevněné zezdola k autu. Policisté se chovali velmi přátelsky, seběhli se k cizinci, který je přijel navštívit, a narychlo sehnali i džus a kávu. Musím říci, že jsem tyto muže obdivoval, protože jako jedni z hlavních terčů povstalců a teroristů denně riskovali své životy, a ještě se dokázali usmívat na zvědavého novináře. „Nemůžeme účinně bojovat proti zločincům, když nemáme vybavení. Všichni jsme dostali jen malé pistole. Naše auta jsou stará, vysílačku má každá stanice maximálně jednu. Dokud se tohle nezlepší, lidé budou dál umírat. Nepotřebuji k obnovení pořádku americké vojáky, potřebuji jejich zbraně a techniku,“ odpovídá za pracovním stolem místní náčelník Hamíd Muajíd. Naneštěstí pro policisty měl tehdy zbraň v Bagdádu skoro každý. Z vykradených armádních skladů, které zbyly ze Saddámovy éry, byly k mání levně. Měl ji i můj řidič, schovanou v přihrádce pod palubní deskou. „Musím chránit manželku a dcery. Když mi někdo vnikne na pozemek, musím se bránit. Je to tak, v každém iráckém domě dnes najdete zbraň. Já ji koupil za pouhý dolar.“ Ačkoliv jsme si slíbili, že si občas mailem napíšeme, zhruba po půl roce se Husajn Mahín odmlčel a už nikdy nenapsal. Kdo ví, možná ho stihl podobný osud jako jeho souseda nebo stál někde příliš blízko výbuchu. Ale doufám, že ho spíš jen naše dopisování přestalo bavit...

Americká hlídka ve městě Hilla jižně od Bagdádu

Většinu nocí jsem v Bagdádu trávil v ubytovně v centru města, kde bydleli čeští zaměstnanci koaliční správy Iráku. Bylo jich osm, byli to experti na určitou problematiku – například na energetiku – a do práce, která se nacházela v přísně střežené takzvané Zelené zóně na druhém břehu Tigridu, jezdili v doprovodu české ochranky. Byli to muži, kteří už podobnou zkušeností prošli. Pracovali například v Afghánistánu nebo Libérii. Tady ale sami raději moc nevycházel, a už vůbec ne po setmění. Okna všech pokojů byla přelepena páskou, aby v případě prudkého výbuchu padající sklo nikoho nezranilo. Jednou ráno, zrovna svítalo, mne probudila dutá rána a okna i dveře na balkon se zatřásla. Později jsem se dozvěděl, že exploze automobilu, který řídil sebevražedný atentátník, se odehrála kilometr daleko. Raději jsem si moc nepředstavoval, jaké by bylo probuzení, kdyby se odpálil mnohem, mnohem blíže k ubytovně. Kdo nebydlel v zelené zóně, střežené americkými vojáky a oddělené od okolního města bariérou, nebyl zkrátka nikde v bezpečí. Každé auto mohlo vést výbušninu, každý mohl mít někde schovaný samopal a začít střílet. Mnoho Iráčanů s prací pro koaliční správu váhalo. „Přesvědčil jsem vysokoškolsky vzdělaného učitele angličtiny, aby se zkusil přihlásit do konkurzu. Cestou ale potkal kamaráda, který mu nakukal, že ho hned po vstupu zatkne CIA a bude ho mučit. A nakonec že prý skončí v Americe na nucených pracích. Zalekl se a vzdal to,“ řekl mi Petr Vlk, který pracoval v koaliční správě v sekci pro budování policie a armády.

Stále častějším důvodem střelby byla už na jaře 2004 sektářská nenávisť mezi sunnity a šíity. Saddám by sunnitský muslim a jeho režim tvořili a podporovali především sunnitě. Ačkoliv tvořili menšinu, jen necelou pětinu všech obyvatel. Většinoví šíité, kterých bylo a je kolem šedesáti procent obyvatel, nadvládu strany Baas spíš odmítali a právě oni byli těmi, kteří americkou invazi a Saddámův konec slavili. Neznamenalo to však, že Američany bezvýhradně uvítali jako osvoboditele. Vypravil jsem se na jih Iráku do Karbaly a Nadžafu, měst posvátných pro šíitské muslimy. Tento region je kusem země, obrazně řečeno, nasáklým dávno prolitou krví mučedníků. Šíitský islám si zakládá na kultu utrpení a mučednictví, leckdo asi z televizních obrázků nebo novin zná pochody věřících šíitů oděných do černého nebo svlečených do půli těla, jak se do krve bičují. V jižním Iráku je tento kult velmi

silný, neboť tady se zrodil. Dálnice z Bagdádu do Basry se po několika desítkách kilometrů stáčí do ulic města Kúfa, kde stojí mešita, jedna z vůbec nejstarších v dějinách islámu. Je postavená na místě, kde se v roce 680 odehrála krvavá bitva o nástupnictví vlády v mladé muslimské obci, které se zúčastnil vnuk proroka Muhammada imám Husajn, šíity uctívaný světec. Husajn reprezentoval názor, že muslimy by měl vést někdo z přímých potomků proroka, a tehdejšího chalífu (vůdce všech muslimů) Jazída, který sídlil v Damašku, považoval za nečestného uzurpátora. Ačkoliv čelil mnohonásobné přesile, rozhodl se stát za svou pravdou a neuhnout z boje. V bitvě v Kúfě byla jeho vojska poražena a Husajn stát. Bičování je připomínkou jeho mučednické smrti. Od té doby jsou města Kúfa, Karbala a Nadžaf srdcem šíitské islámské víry. Husajn je pohřben v Karbale pod nádhernou mešitou, zbarvenou do modra a opatřenou pozlacenými kopulemi. Jeho otec a prorokův zeť Alí, který je považován za jakéhosi zakladatele šíitské větve islámu, je pochován pod mauzoleem v Nadžafu.

Po smrti proroka Muhammada v roce 632 se jeho následovníci těžce dohadovali, kdo muslimskou obec povede. Jedna část měla za to, že to může být kdokoliv, kdo je váženou osobou a má k tomu předpoklady. Druhá prosazovala, že vůdcem musí být někdo ze členů prorokovy rodiny. První tři chalífové – Abú Bakr, Umar a Usmán – nepatřili k příbuzným Muhammada. Až v roce 656 se v pořadí čtvrtým chalífou stal Alí, jeho bratranec a zároveň zeť. Vládu Alího však provázely spory, protože nárok na titul chalífy si dělal také syrský místodržící Muavíja, sídlící v Damašku. Oba tábory se střetly v červenci 657 v bitvě na území současného Iráku. Skončila nerozhodně a začalo vyjednávání. Alího kvůli tomu opustili jeho radikálnější stoupenci a jeden z nich jej v roce 661 zavraždil v Kúfě, jižně od dnešního Bagdádu. Nárokovat si vládu nad všemi muslimy se pak ještě pokusil Alího syn Husajn. 10. října 680 byl však vojsky Jazída, syna Muavíji, u Kúfy poražen a stát. Tato událost natrvalo rozdělila islám na sunnitskou a šíitskou větev. Vztahy jejich stoupenců provází po staletí podezřívavost a nevrzivost. Šíité nadále uznávají nároky potomků proroka, Alího a Husajna. Z více než miliardy muslimů se naprostá většina – téměř devadesát procent – hlásí k sunnitskému směru.

Před pozlaceným štítem velké mešity v Nadžafu se na nádvoří modlí tisíce věřících. Nádvoří jsem našel úplně zaplněné, přitom musel můj